

*Los siuladors d'Aas*¹ de Renat Arripe

Dinc a 1959, las luengas siuladas n'èran pas conegudas que de dus o tres scientifics dens lo monde. Duas luengas sonque :

- la luenga siulada de l'isla de la Gomera, a las Canarias au sègle XV^{au}, per dus monges francés. L'estudi lingüistic d'aquesta luenga que data de 1867 per un Aleman Von Fritsche. Puish dus estudis francés en 1891 : Lajard e Verneau.

- la luenga siulada deu Mexic qu'ei senhalada en 1952 per Cowan, un lengüista american.

La duas luengas que son a arraditz vocalicas d'origina espanhòla.

- Lo siular d'Aas qu'ei en occitan, dens la soa varianta deu Bearn. De cap tà la soa origina, que podem eméter l'ipotèsi qu'ei tanben ispanica o ispanico-araba, mes que demora de provar.

- La luenga siulada turca de la Vath de Kusköy.

E i a un ligam istoric enter aquestas luengas siuladas ? Qu'ei la question qui'ns podem pausar. La luenga siulada d'Aas n'a peu moment interessat que los scientifics americans e alemans. Los cercaires francés o quan serén los de las universitats peus diferents dialèctes de l'occitan n'an pas engüera publicat arren suu subjècte. Mes aquera tendéncia que seré suu punt de cambiar².

Qu'existèish ua monografia en anglés suus lengatges siulats de Renat Gui Busnel e André Classe.

Tanlèu l'introduccion deus *Siffleurs d'Aas de Renat Arripe*, qu'aprenem que las hemnas sabèn siular : Nétou Carrerette d'Aas e Marie Cazaux que siulavan tà comunicar a longa distància e los aulhèrs tanben. Aqueste lengatge siulat que podó perméter ua bona rapiditat d'accion.

Aas

Que s'ageish d'un vilatge deus Pirenèus Atlantics en Bearn, dens la Vath d'Aussau (situacion GPS : 42° 59' N 0° 24' O). Aas qu'ei a 750 mètres d'altitud e qu'ei un vilatge tot en penent sus la Montanha Verda e daunejat peu Pic deu Gèr haut de 2 612 m. Los « quelhós » qu'èra lo chafre deus abitants d'Aas per'mor qu'eslhuenhavan los estrangèrs en arronçà'us calhaus deus sendèrs ! Accedir au vilatge qu'èra possible sonque per las Aigas Bonas dejà complicadas d'accès au sègle XVIII^{au}, dongas chic de visitors a las tèrmas tant com a Aas ! N'ei pas sonque au sègle XIX^{au} que Laruntz ei arreligat per la rota a las Aigas Bonas ! Per contra, nada rota enter las Aigas Bonas e Aas dinc a 1857. Lo sendèr de Lalana, qu'ei lo sol qui permetè de's rénder a Laruntz. Un aute qu'arreligava Aas a Bagès e qui permetè d'anar dinc a Biost. Aqueth camin, que permetè aus vilatgés de miar los hromatges carregats per asos dinc a las heras de Laruntz e Arudi. N'i avè pas que los abitants d'Assost qui passavan de temps en quan tà anar har péisher lo tropèth a Arrist o quauques toristas qui's passejavan l'estiu. Sinon, Aas qu'èra

¹ René Arripe, *Les siffleurs d'Aas*, René Arripe D. L. 887, edicion quatau 1990. Edicion permèra 1984.

² Desempuish aqueth tèxte de Renat d'Arripe, las causas qu'an evoluat : en seteme de 2015, un talhèr de lengatge siulat occitan obrirà taus estudiants e las personas exterioras a l'UPPA, talhèr gavidat peu Professor Felip de Bui.

completament isolat. Ja sian las relacions enter aulhèrs deu vesiatge, lo lengatge siulat qu'ei lo biais de comunicar deus poblants d'Aas en particular.

En tornar pujar lo temps

Nada traça escrivuda deu lengatge siulat d'Aas dinc a 1959. Segon Renat d'Arripe, que podem afirmar que s'i siulava a Aas desempuish au mensh 1850 e abans tanben. Segon los testimònis deus abitants d'Aas, au debut deu sègle XX^{au}, tots que siulavan a Aas entà comunicar sus ua longa distància. Los joens mes sustot los vielhs.

En 1817, lo vilatge que comptava 47 familhas, sian 254 poblants.

En 1851, l'escòla d'Aas qu'estó bastida. Que comptava 63 escolans en 1906.

Las familhas d'Aas qu'èran sustot familhas dab tropèths ; que cotivavan la tèrra tanben mes las cotivas n'èran pas autant importantas com lo bestiar. Lo vilatge que se'n vedè hèra financèrament.

Origina e caracteristicas deu lengatge siulat

Non i a pas nat document qui'ns permet de datar l'origina deu lengatge siulat d'Aas. Que podem supausar qu'estó creat peus aulhèrs entà comunicar sus ua cèrta distància en montanha d'un biais eficaç ; mensh fatigant e constrenhent que de cridar. Lo lengatge siulat d'Aas qu'ei diferent d'un simple son siulat « hèit tà atirar l'atencion », qu'ei un lengatge, qu'ei en ligam dab la lingüística. Renat Gui Busnel, en 1959, qu'emetó l'ipotèsi qu'èra lhèu lo resultat de l'installacion a Aas d'ua familha ispanico-araba.

Lo lengatge siulat que supausa au mínimun dus locutors : l'emtor e lo receptor. Que supausa ua mestresa deu còde tà produsir un messatge, mes tanben tà comprèner aqueste messatge. N'avem pas nada traça de l'elaboracion d'aqueste lengatge.

Aqueste lengatge siulat qu'ei en ligam dab la luenga mairau deus poblants d'Aas. Que's hasè dongas en occitan dens lo parlar de la Vath d'Aussau. Dinc a las annadas 1940, a Aas ne s'i paralava pas qu'occitan. Lo francés qu'èra engüèra ua luenga estrangèra qui s'aprenè a l'escòla. La pèrta de la luenga mairau au profièit deu francés qu'estó l'anòncia de la pèrta deu lengatge siulat. Ua frasa siulada qu'èra lo rebat d'ua frasa pronunciada en occitan. Alavetz, ua persona qui enten ua frasa en occitan parlat que l'arretrobarà dens la medisha frasa siulada.

Renat Gui Busnel, acostician, que hasó l'estudi deu lengatge siulat d'Aas dens las annadas 60.

Generaument, los siuladors d'Aas que siulavan dab un o dus dits dens la boca. Cadun que s'i hasè dab lo son metòde pròpi tà siular : un lecatopins, lo dit màger, lo dit poç o los dus lecatopins, lo dit poç e lo lecatopins... Tà siular, qu'ei essenciau d'aver engüèra los caishaus. Ua persona shens dents, non pòt pas siular autant aisidament com ua persona qui las a engüèra. Shens dents, la caisha de resonància qui ei la boca ne's barra pas e dèisha passar tròp d'aire. La luenga que permet d'articular los sons qui'ns permeten de formar los mots occitans siulats.

Lo lengatge siulat que responè a ua necessitat, qu'èra un mòde de comunicacion qui rendè servici.

Tà's har entèner, un emtor que començava tostemp lo son messatge per l'interjeccion : « Hòu ! » seguida peu prenom deu receptor.

Exemple : « Hòu ! [prenom] ! »

Ad aqueste aperet, lo receptor que responè :

« Hòu ! [prenom de l'emeter] ! »

Atau l'emeter que sabè que lo receptor l'avè entenut e qu'esperava lo messatge.

Exemple : « Vè hicar las aulhas tà la montanha ! »

Com ua votz, lo biais de siular d'ua persona qu'ei de bon arreconéisher. Nat telefòne a l'epòca a Aas, nat interfòne : lo siular que serviva a totas e tots. La compreneson deu lengatge siulat que depen de la soa utilizacion ; mensh e l'emplegam mensh e'u comprenem.

Los siuladors mei ancians qu'èran los mei experimentats. Be sabèn siular los siuladors deu començar deu sègle XX^{au} ! Sustot los aulhèrs e las aulhèras qui vivèn en montanha pendent l'estiu e qui's servivan hèra deu lengatge siulat. Au vilatge, que s'i siulava tanben, mes pas autan plan com los aulhèrs. Las hèmnas qui demoravan au vilatge, aqueras non siulavan pas per'mor ne'us èra pas utile. Aqueste lengatge qu'èra especific aus poblants d'Aas e tot particularament aus aulhèrs e aulhèras d'Aas. Dinc a l'intervencion deu professor Busnel, los poblants d'Aas ne's rendón pas compte de tota la valor d'aqueste lengatge. Tad eths que hasè partida de la vita vitanta, qu'èra singular. Singular, mes estranh taus autes poblants de Haut Assau e d'aulhors en Bearn. Autes còps, tot que's podè siular, qu'èra un lengatge practic. Chic a chic, lo lengatge que s'ei estereotipat e sonque quauquas frases que son demoradas. Lo mei sovent las frases qu'èran sian interrogativas sian imperativas e los vèrbes emplegats qu'èran lo rebat d'ua activitat ligada au pastoralisme. Los complements deus vèrbes que son ligats a causas o apèrs de miar ; personas de contactar o bèstias d'aucupà's. Que siulavan sovent complements de lòc. Lo vocabulari de l'òra, deu temps e de la santat tanben qu'èra hèra emplegat peus siuladors. Las frases qu'èran pro bracas tà facilitar la compreneson : subjècte + vèrbe + un o dus complements.

L'aprentissatge deu lengatge siulat

Que i a ua diferéncia d'aprentissatge deu lengatge siulat abans 1914 e dens las annadas 1920. En efèit abans 1914, los poblants d'Aas qu'aprenèn a siular solets quan èran engüèra mainatges. Qu'ei lo cas de Pèir de Soustrade vadut en 1899. A trucas d'entèner a siular que s'i escadó a siular. Los mainatges que l'aprenèn per'mor qu'èra hèra emplegat peus poblants. Segon Pèir de Soustrade, abans de siular que tribalhè la compreneson deus messatges siulats per d'autes. Renat d'Arripe que ditz que tots aquestes joens aulhèrs e aulhèras qu'aprenèn lo lengatge siulat d'un biais instintiu. Qu'ei dongas en siular que vadèm siuladors ! D'autes qu'apregón a siular entà har com los autes mainatges deu vilatge. Tad eths, non i èran pas règlas precisas entà aprèner a siular, nat metòde. Qu'aprenèn a siular sols e l'essenciau qu'èra de's har comprèner quan emetèn un messatge siulat.

A comptar de las annadas 1920, los joens qu'apregón a siular dab personas precisas e d'un biais metodic : la repeticion. E totun, non siulavan pas autan plan com los d'abans-guèrra. Josèp de Carrerette, vadut en 1921, qu'apregó a siular dab Pèir de Hourcade e Augustin de Labourdette, mes sustot dab Enric de Sens-Casenave. Que notam dongas ua transmission en

mestior de lengatge siulat après la Pumèra Guèrra Mondiau. Tau Renat d'Arripe, la disparicion deu lengatge siulat en 1984 qu'ei ineluctabl³.

Utilizacion deu lengatge siulat o « istuèras de siuladors »

Puish Renat d'Arripe qu'evoca istuèras qui'u contèn poblants d'Aas ; istuèras qui son autant d'exemples d'emplec deu lengatge siulat dens la vita vitanta.

Aqueth mòde de comunicacion qu'èra hèra emplegat peus mainatges entà truffà's o aperà's. Los pairs qu'aperavan los mainatges d'aqueth biais.

Rendetz-ve

Daubuns que's balhavan rendetz-ve entà anar tà l'estanguet béver un veire de vin. Qu'èra mei eficaç que de har lo camin d'un endret a l'aute. Los qui's balhavan rendetz-ve atau que s'estauviavan energia en siular lo messatge :

Clément d'Arripe : « Hòu Pèir, lèisha aquerò, arriba viste ! Que vam har ua belòta ! »

Pèir de Soustrade : « Qu'arribi ! »

Los amorós qu'emplegavan aqueth biais de comunicar entà dà's rendetz-ve.

Mes los qui's servivan mei deu lengatge siulat qu'èran vertadèrament los aulhèrs, qu'èran eths qui n'avèn mei hrèita. Atau las informacions demandadas qu'èran obtienudas shens esfòrç. E que s'estauviavan trajèctes longs e penibles. La conca hèita peus diferents penents on se trobavan los cujalars que serviva de caisha de resonància, atau los messatges siulats ne's perdèn pas. Atau los aulhèrs que's podèn demandar si avèn vist l'aulha perguda de l'un o de l'aute pendent la sauda⁴.

A la seuva

Lo siular a la seuva, que podè servir a evitar un gran dangèr. Quan los poblants d'Aas s'anavan cuélher la lenha atribuida per la comuna⁵ a las familhas, be calè estar prudent ! En efèit, lo terrenh qu'èra sovent en penent e eslissant. Que segavan los haus au mei près deu sòu quasi cocats ! Quan hasèn baishar los bilhons dens arregas de guidatge hangosas, que s'i siulava hèra entà avisà's au dangèr :

« Atenciou, que bacho⁶ ! »

Miscaps mortaus qu'arribèn tà quauques aulhèrs-boscassèrs d'Aas atau. Tanben que se'n podèn anar segar la lenha la nueit. Qu'èran moments autant importants com l'esperoquèra o lo

³ Uei lo dia, lo lengatge siulat que s'ei mort. Ua associacion « Lo Siular d'Aas » qu'ensaja de har conéisher aqueth mòde de comunicacion mercés aus documents filmografics deishats per Renat Gui Busnel e las soas recèrcas de cap taus lengatges siulats a l'entorn de Mediterranèa. Associacion que lo Renat d'Arripe non vòu pas arreconéisher puishque tad eth lo lengatge siulat qu'ei mort. Que pensa que non cau pas reviscolar las causas qui son mortas. Enfin, que torna hicar en question la legitimitat deus membres de l'associacion com non son pas d'Aas.

⁴ La sauda : l'amontanhar.

⁵ Dret d'amassar lenha.

⁶ « Atenciou, que bacho ! » : « Atencion, que baisha ! » En lengatge siulat : « atcheytchy, ke gatcho ! »

pela-pòrc. Que i èran datas precisas entà har péisher lo bestiar, alavetz los aulhèrs que's servivan deu siular entà avertir los autes que lo guarda arribava ; atau que s'evitavan de pagar un verbau en tirar lo bestiar de las sòbas⁷ interditas.

De Corsega ? Non ! Aussalés !

Quauques aulhèrs que hasèn los cantonièrs, mes ne's podèn pas empachar de har lo cluc com quan hasèn los aulhèrs. Alavetz quan d'autes siuladors entenén l'auto deu capdau arribar, que siulavan entà previèner los adromits ! Lo capdau qu'avó d'estar hèra malin entà gahar quauques adromits qui, un còp gahats, deishèn aqeste mestier e tornèn har los aulhèrs.

En montanha

Tot dètz o quinze dias, un membre de familha que miava a l'aulhèr çò qui'u hasè hrèita. Mes a còps, quauques aulhèrs que baishavan au vilatge tà anar cuélher çò de manca. Que siulava aus autes aulhèrs aus entorns : « Que baishi, as besonh de quauquarren ? »⁸ La basa de tots los aliments qu'èran la haria e lo pan. Sovent los aulhèrs que responèn a l'aulhèr qui baishava « Pòrta'm un drin de pan »⁹. La haria qu'èra la matèria permèra entà har la bròja o las micas. Lo vin qu'èra un luxe.

Los aulhèrs que podèn tanben demandar : « Pòrta'm tabac e un Job¹⁰ ». Aqueth mot « Job » n'èra pas sonque compreneder dens un contèxte. Las experiéncias scientificas qu'amuishan que los mots monosillabics que son de mau comprèner quan son siulats sols.

Dramas de la vita

Lo lengatge siulat que permetè de comunicar causas de la vita vitanta, mes tanben que permetè d'avisà's a un dangèr, d'anónciar ua malaudia grèva o la mort. Jan de Soustrade, en 1928 emplegat de l'enterpresa Boy, que tribalhava a Laruntz e qu'estó hèra malaut. Pèir que tribalhava a Las Aigas Bonas e qu'estó informat per telefòne que Jan èra hèra malaut ; que'u calè vièner cuélher. Pèir que's hasó cossirar per Mossur Sabatier. Après lo baish de l'estacion termau, Pèir que hasó estangar l'auto, que baishè entà siular a l'aulhèr d'Aas Pèir de Hourcade, a un quilomètre e miei a vòl d'ausèth, a qui avè apercebut : « Hòu ! Hourcade ! » Hourcade que hasó saber qu'èra a l'escota : « E hòu ! » Puish Pèir que hasó lo messatge seguent : « Jan qu'ei cadut malaut a Laruntz ! Que vòl t'anà'u cuélher. E vòs anar tà Maria tà'u díser que sòi tà Laruntz t'anar cercar Jan ? » De tan long qui èra lo messatge, Pèir de Hourcade que hasó tornar díser lo messatge en siular : « E hòu, que dises ? » e Pèir que tornè siular lo messatge. Hourcade que podó anar lèu tau vilatge. La familha deu Jan qu'estó au corrent e prèsta a l'arcuélher quan arribè.

Estiu 1935, Elisabeth de Soustrade, aulhèra d'Aas, qu'acompanhava lo joen aulhèr Clément d'Arripe (onze ans) qui avè hèra mau de vente. Que'u calè un medecin. Au prat, en baishar mercés au bus de toristas qui vienè de Goreta, Elisabeth que vedó a la mair e au frair deu Clamenç, que hasó estangar lo bus e un còp baishada que siulè : « Hòu ! Soubercaze ! »

⁷ Las sòbas : los peisheders. Endrets on peishen los bestiars en montanha.

⁸ « Que baishi, as besonh de quauquarren ? » En lengatge siulat : « Ke gatchi, atch getchoy ye kaukaye ? »

⁹ « Pòrta'm drin de pan. » En lengatge siulat : « Koytcho'y i yi ye ka. »

¹⁰ Job : Marca de papèr entà rotlar las cigaretas. En lengatge siulat : « Goytchoy tchogac e i Yog ».

Alavetz Jan que responó : « Hòu ! » Elisabeth que horní : « Ça-vietz cercar lo petit Clément, qu'ei malaut ! » E lo Jan que's hiquè a córrer tà'u viéner cuélher !

En 1921 per exemple, lo lengatge siulat que serví a anonciar ua vaduda : « Torna't vira, lo mainat qu'ei vadut ». Que permetó d'eméter un messatge eficaç en chic de temps e chic d'esfòrç.

Dens las annadas 1930, Pèir de Sens Casanave que siulè dens la nueit : « Hòu ! Bernat ! Simon qu'ei mort. Ça-vietz. » E Bernat que responó : « Qu'arribam. »

La guèrra

Quauques poblants d'Aas qu'estón mobilizats au medish endret, mes non deishèn pas lo lor mòde comunicacion. Que s'arretrobavan au demiei deus soldats mercés au siular. Qu'èra un biais de's previèner tanben de l'arribada de l'aucupant qui vienè cuélher lèit, hromatges... Un biais de s'escóner ua partida de las resèrvas. Segur, lo permèr aulhèr visitat per l'aucupant, que's perdè la resèrva, mes que prevenè en siular los autes.

Contra l'avegèr

Los aulhèrs qu'avèn la costuma d'estar sols, mes que'us agradava totun de devisar drin en siular : « Ça'i t'ací, que vam har drin de prosa. » ; « As vrespejat ? » ; « As un drin de cafè ? » ; « As tobac ? » ; « As la bota¹¹ ? » ; « Quina òra ei ? » Aqueth siular que serviva sustot a divertir los aulhèrs en montanha.

Ua nueit Netou de Carrerette qu'avó hèra paur a l'ors, alavetz tà's rassegar que siulè aus aulhèrs vesins qui'u responón lèu.

Que t'ac jògui...

Lo siular que podè estar l'objècte de quauquas jògas on i avè drin de vin a ganhar. La jòga qu'èra per exemple de siular a l'amic Bernaton : « Hòu ! Bernaton ! Ça'i béver un còp ! » e de'u véder arribar davant los ingeniors espantats.

A Clamenç

Renat d'Arripe que's bremba la visita qui hasó au Clamenç d'Arripe, sa pair, a l'espitau. Que l'entenó a siular en arribant e que'u vedó, lo bonet suu cap, dar explics suu lengatge siulat a tres pacients asseguts au près d'eth. Lo 23 de gèr¹² de 1982, sa pair que's morí.

Lo siulat e los animaus

Lo lengatge siulat d'Aas n'a pas arren a véder dab lo biais de siular los cans deus aulhèrs. Lo siulat que permet au can de s'estangar e d'atènder l'ordi dit per l'aulhèr : « Passa tà derà ; passa ença ; passa t'ací ; tòca ! ». Qu'ei la votz de l'aulhèr qui gavida lo can, n'ei pas lo siulat. L'aulhèr qu'acompanha las consignas oraus dab movements de braç de cap tà gaucha o tà dreita. Quan l'aulhèr siula, lo can que s'estanga de tira e qu'espèra la consigna orau.

Cada animau qu'a ua categoria de siulat. Que i a un biais de siular las aulhas, un biais de siular lo can. Las aulhas non comprenen pas lo siulat emplegat, que reageishen sustot per instinct, be

¹¹ La bota : la gorda.

¹² Gèr : genèr.

saben que la nueit e cad ! Que cau tornar-se'n. Segon lo Renat d'Arripe, que responen meilèu a un automatisme ; qu'an la costuma. Las crabas tanben que responen a petits còps de siulat, rapides e bracs. Los vaquèrs que siulan las vacas dab siulats longs e marcats. Mes engüèra un còp, los siulats qui servivan a aperar los animaus n'èran pas que senhaus sonòrs mentre que los siulats deus aulhèrs d'Aas èran un lengatge vertadèr.

Revelacion deu lengatge siulat d'Aas au monde exterior

En 1959, non s'i siula pas mei entà comunicar. Non i avè quasi pas mei d'aulhèrs e lo lengatge siulat non serviva pas mei ad arren. En 1959, Mèste Marcèu de Gilbert (avocat) qu'entrè en contacte dab lo Professor Renat Gui Busnel. Mossur Busnel qu'èra lo director deu laboratòri de Fisiologia acostica de l'E. P. H. E. (Escòla Practica deus Hauts Estudis de Jouy-en-Jonas). Los dus qu'arribèn au vilatge d'Aas entà encontrar los siuladors, har enregistraments sonòrs e har un filme. Tres ans après, per l'intermediari de Mèste Gilbert, Ranat Gui Busnel que realizè enregistraments scientifics deus siuladors (Jausèp de Carrerette e Clamenç d'Arripe) au laboratòri de Jouy-en-Jonas. Que hasón autant d'enregistraments sus l'emission deus messatges com sus la recepcion e la lor compreneson.

Exemple de messatge siulat : « Hòu ! Josèp ! Vè enviar las aulhas tà la montanha¹³. »

Los siuladors d'Aas : vedetas !

Los jornalistas que comencèn alavetz a interessà's aus siuladors d'Aas. La permèra emission de television presentada per Robert Clark que'us hasó publicitat. Puish qu'estón sollicitats tà realizar mantuns filmes cinematografics o televisats. Lo 22 de març de 1981, los siuladors d'Aas que hasón ua aparicion dens l'emision de Jacques Martin « Incroyable mais vrai » !

Atau los siuladors que hasón publicitat au vilatge d'Aas, a Las Aigas Bonas, mes tanben a la Vath d'Aussau tota.

Lo declin deu lengatge siulat d'Aas e la soa desaparicion inevitabla

En 1962, Renat Gui Busnel qu'observava las rèstas d'ua luenga suu punt de desaparéisher. Los poblants non la siulavan pas mei perfèitament. Los siuladors de las annadas 1960 non siulavan pas mei com los ajóus.

Aquera luenga siulada qu'estó creada per necessitat, per besonh entà facilitar la comunicacion a truvèrs la montanha. En 1984, sols 3 aulhèrs que demoravan e tots non hasè pas la sauda. Los vielhs aulhèrs qu'èran morts e los joens que partivan. N'èra pas mei necessari de siular : tot qu'èra a portada de man ! La Permèra Guèrra Mondiau que comencè de har desaparéisher lo lengatge siulat e la Dusau Guèrra Mondiau qu'acabè de'u har desaparéisher. La desaparicion deu *bearnés* au profièit deu francés qu'acompanhè la desaparicion deu lengatge siulat. Shens occitan, lo lengatge siulat n'existeish pas. Los dus que van amassa. Tà'u Renat d'Arripe qu'ei tròp tard, n'ei pas mei possible de transmèter lo lengatge siulat d'Aas com los siuladors son tots morts. Impossible qu'ei d'aprèner lo lengatge siulat com autes còps, sonque en l'enténer.

Lengatges siulats autes dens lo monde

¹³ « Hòu ! Josèp ! Vè enviar las aulhas tà la montanha. » En lengatge siulat : « Hòu ! Yotchèk ! Gè eygia yay auyoy tchà ya goytayo. »

Uei lo dia que sabem que s'i siulava en Vath d'Aussau a Aas, a l'isla Canaria de la Gomera, dens cèrtas vaths turcas e en çò deus Indians Mazatècs e Zapotècs deu Mexic. Que hasó l'objècte de quauques estudis per cercaires com Class (Gomera), Busnel (Aas e Turquia), Busnel e Class (Gomera), lo Mazatèc per Cowan (Mexic), puish Busnel. Ipotèsis : que i averén luengas siuladas en Africa¹⁴ e en China.

Lengatge siulat de l'isla de la Gomera

Aquera isla qu'a un relhèu montanhòu e qu'ei marcada peu pastoralisme. Los aulhèrs que's desplaçan de ròca en ròca dab un long baston qui apèran « pertiga » e que son a l'origina de l'invencion d'un lengatge siulat¹⁵ per las medishas rasons qu'a Aas : facilità's la comunicacion a longa distància shens desplaçà's e shens fatigà's. En partir de 1402, dus prèstes francés que hasón referéncia, per escrit, ad aqueste lengatge pròpi aus poblants de l'isla de la Gomera. Au briu deus sègles XIX^{au} e XX^{au} lo Silbo-Gomero qu'estó mentavut. En 1957, qu'estó estudiat autant com Renat Gui Busnel estudiè lo lengatge siulat d'Aas. Que i son mantuas similituds enter lo lengatge siulat d'Aas e lo Silbo-Gomero. L'occitan e l'espanhòu que son duas luengas latinas. Los siulats que son de 110 a 120 decibèls. Los dus lengatges que son emplegats tà comunicar a longa distància (2,5 km tau siular d'Aas e dinc a 7,8 km tau Silbo-Gomero ! Aquesta diferéncia que's pòt explicar peu relhèu montanhòu dilhèu mei portaire a la Gomera). Los aulhèrs de las Canarias qu'emplegan com los siuladors d'Aas l'interjeccion : « Hòu ! » entà aperar. La màger part deus siuladors qu'emplega ua tecnica lingüo-digitau com a Aas. Daubuns emplegan lo metòde lingüo-labiau. L'auta man que pòt servir de haut-parlaire. Com a Aas, los siuladors de la Gomera qu'arreconeishen los siuladors au biais de siular. La lor tecnica qu'ei definida, alavetz que's pòt transmèter¹⁶.

Lengatge siulat turc

Lo New York Times qu'informè de l'existéncia d'un lengatge siulat en Turquia. Alavetz en 1970, ua expedicion qu'estó organizada peu Laboratòri de Fisiologia Acostica de l'E. P. H. E. dab Renat Gui Busnel, Y. Bastian, A. Moles e Ch. Leroy ; E. Lenneberg tà l'ajuda a l'analisi deus documents. Qu'anèn tau vilatge de Kusköy¹⁷ en Vath de Görele. Que s'i parla en siular. Un siulet hòrt entà siular a grana distància. Aquesta Vath que sembla hèra a la Vath d'Aussau. Los poblants qu'an bestiar e que cotivan la tèrra. L'invencion deu siular turc que seré hèra recenta (70 ans segon lo Professor Busnel). Que supausan qu'au començar qu'èran ordis dats aus animaues qui evoluèn dinc a servir enter los òmis tà comunicar. Los Turcs que podón arreconéisher quauques sillabas siuladas peas poblants d'Aas shens ne conéisher la significacion (com los Gomerans qui podón trobar frasas emetudas peas Aussalés shens ne comprèner lo sens). Lo siular turc que hè 115 decibèls e que permet de comunicar a distàncias similars com a Aas. La tecnica emplegada que pòt estar la tecnica lingüo-digitau, mes tanben la tecnica lingüo-labiau dab la luenga en cornet. Ne començan pas lo messatge siulat per l'interjeccion « Hòu ! », mes peu prenom de la persona qui apèran. Aqueste lengatge siulat

¹⁴ Qu'ei lo cas en Africa deu Nòrd, au Haut Atlas maroquin : los aulhèrs que siulan en berbèr. Quauques sequéncias filmograficas qu'estón realizadas sus plaça recentament per G. de Pucheu, apassionat de lengatges siulats e amic pròche de Renat Gui Busnel. G. de Pucheu que participè au permèr collòqui deus lengatges siulats europèus organizat peas siuladors grècs dens l'isla d'Eubea au vilatge d'Antia (23 e 24/08/2014) on s'i siula engüèra. Que i èra acompanhat per F. de Biu e S. de Cepeda siuladors de l'associacion *Lo Siular d'Aas*.

¹⁵ Lo lengatge siulat de l'isla de la Gomera – el silbo gomero - qu'ei inscrit au Patrimòni Immateriau per l'UNESCO.

¹⁶ Lo silbo-Gomero qu'ei ensenhat a l'escòla per la volontat deu govèrn de 1999 enlà.

¹⁷ Kusköy en turc que vòu díser : « Lo vilatge deus ausèths ».

qu'ei engüera emplegat tanlèu que la distància e'us obliga a cridar. Aqueth mòde de comunicacion que hè partida de la vita vitanta e qu'a un vocabulari autan ric com lo de la luenga parlada.

Lengatge siulat Mazatèc

1948, G.M. Cowan, lingüista american que publiquè ua descripcion deu lengatge siulat deus Indians Mazatècs de l'estat d'Oaxaca au Mexic. En 1972, Renat Gui Busnel que passè un mes dab eths. Que s'ageish d'ua region sauvatja au sud de Mexico. La luenga qu'ei l'espanhòu parlat per 10 a 20 % de la poblacion sonque. La màger part deus poblants qu'emplega ua luenga a 4 quate tons : alto, miei-alto, bajo e miei-bajo. La luenga siulada qu'ei ua replica quasi exacta de la luenga parlada. Las duas luengas que son autant emplegadas l'ua com l'auta. La luenga siulada qu'ei emplegada entà distàncias bracas sonque. Los poblants que devisan en parlar, en siular o en mesclar los dus modes de comunicacion. La potença d'aqueth lengatge siulat qu'ei de 60 a 80 decibèls. Tà las cortas distàncias, los siuladors qu'emplegan la tecnica lingüo-labiau dab la luenga en cornet o la tecnica dento-labiau. Tà las granas distàncias (500-600 m) qu'emplegan la tecnica dento-labiau dab abaishment deu pòt inferior. A còps, l'Indian qu'emplega ua man com pòrta-votz. Que pòden a còps, siular mei hòrt (110 decibèls) dab ua huelha de cafeièr qui copan en rectangle pausada enter los pòts e la luenga. La tecnica digitau que'us ei completament desconeguda. Shens dents, qu'ei de mau siular ; alavetz, los joens mainatges e los vielhs non pòden pas siular corrèctament. Los Mazatècs que cotivan la tèrra, que son sovent en grop tà tribalhar. Alavetz, tad eths n'ei pas ua necessitat de siular a longa distància. En generau, las hemnas non siulan pas, quan ne serén capablas segon Renat Gui Busnel. Sociaument, las hemnas non siulan pas en çò deus Mazatècs. Lo siulador qu'ei de mau arreconéisher au son siular autant com en Turquia. Los Mazatècs qui podón siular en espanhòu, non podón deschifrar messatges siulats peus Gomerans e peus Aussalés. Aqueth lengatge qu'ei emplegat dens la vita vitanta e n'ei pas suu punt de desaparéisher.

Conclusion

Los aulhèrs d'Aas qu'inventèn lo lengatge siulat per necessitat. Uei lo dia, los aulhèrs qui sobran n'an pas nada rason de siular. « D'aucuns pourraient penser maintenir artificiellement le langage sifflé d'Aas : ce serait oublier son aspect utilitaire et le considérer comme simple folklore. [...] Il vaut mieux couper court à l'agonie du langage sifflé et accepter sa disparition¹⁸. »

Partida dusau consagrada aus estudis scientifics deu lengatge siulat d'Aas

peu Professor Renat Gui Busnel : http://www.dailymotion.com/video/xzz9yv_le-langage-siffle-d-aas-en-1960_school, Dens las annadas 1960, lo Professor Renat Gui BUSNEL que comença un recèrc suu lengatge siulat deu vilatge d'Aas, Vath d'Aussau, Pirenèus. (març de 2015)

¹⁸ René ARRIPE, *Les Siffleurs d'Aas*, edicion quatau 1990, p. 99.